1. POJAM I PREDMET MEDJUNARODNOG POSLOVNOG (PRIVREDNOG) PRAVA

Međunarodno poslovno (privredno) pravo predstavlja skup pravnih pravila kojima se regulišu međunarodni ekonomski odnosi. To je mlada pravna discipline koja afirmaciju dobija u zadnje vreme. Određeni autori smatraju da treba da ima status posebne pravne discipline, a postoje i oni koji smatraju da se ne može raditi o posebnoj grani prava. Razvojem međunarodnih ekonomskih odnosa Međunarodnog poslovnog opštenja između poslovnih (privrednih) subjekata iz različitih država i uvećanog prometa robe i usluga na međunarodnim relacijama

nužno je egzistiranje posebne pravne discipline, kao što je Međunarodno poslovno (privredno) pravo.

Predmet izučavanja Međunarodnog poslovnog prava su međunarodni privredni odnosi, kako u sferi prometa roba tako i usluga i svi međunarodni privredni ugovori koji se u vezi sa tim prometom zaključuju između privrednih subjekata iz različitih država. Predmet izučavanja Međunaordnog poslvonog prava su i međunarodna plaćanja, međunarodno sudstvo i međunarodne privredne arbitraže. Pored toga predmet međunarodnog poslovnog prava i njegovog izučavanja su i međunarodne privredne i ekonomske organizacije opšteg i regionalnog karaktera. Osim toga, predmet izučavanja Međunarodnog poslovnog prava su i privredne organizacije jedne države koje se kao subjekti javljaju u međunarodnim poslovnim odnosima.

Predmet izučavanja Međunarodnog poslovnog prava bilo bi kongento imperativno pravo države, koja je posebno značajna kao ograničavajući faktor međunarodnih poslovnih opštenja. U imperativno pravo pripadali bi svi oni instituti koji se odnose na spoljnotrgovinsko, devizno i carinsko poslovanje i režim ili uslovi izvoza i uvoza, uslovi za obavljanje spoljnotrgovinskog prometa, privremeni uvoz i izvoz, obavljanje poslovnih delatnosti u inostranstvu, strana ulaganja u međunarodnom poslovnom pravu, carinska ograničenja, devizna ograničenja i dr. Pored imperativnih normi koje deluju nezavisno od volje međunarodnih poslovnih (privrednih) subjekata koje ugovoreni partneri moraju imati u vidu i ispuniti uslove koje oni zahtevaju. Međunarodno poslovno pravo izučava i norme i pravila dispozitivnog karaktera. To su pravila koja privredni subjekti svojom voljom ugovaraju i odnose se na regulisanje njihovih ugovornih

odnosa. Postoji autonomija volja ugovornih partnera ali je ona u delu međunarodnog poslovnog prava dobrim delom i ograničena. Ograničenja slobode ugovaranja i autonomija volje poslovnih subjekata u dve ili više različitih država, vrlo je često predviđena i diktirana od strane ekonomski jačih subjekata u međunarodnom poslovanju. Međunarodni privredni subjekti kao ekonomski jači, vrlo često su monopolisti u određenoj privredno pravnoj oblasti ili privrednoj grani, propisuju često uslove putem unapred odštampanih kada nude drugim ugovornim stranama da pristupe ili ne pristupe, da prihvate ili ne prihvate, ponuđeni ugovor, U međunarodnim privrednim opštenjima i međunarodno privredno-ekonomskim relacijama velike privredne organizacije i korporacije, kao ekonomski jače, nameću svoje uslove poslovanja ekonomski slabijim stranama. U međunarodno privredno-pravnim odnosima vrlo teško se i postavlja pitanje jednakosti i ravnopravnosti poslovnih partnera iz dve različite države i odstupanja od opšteg pravnog pravila da su svi privredni subjekti jednaki i ravnopravni u pravu.

2. IZVORI MEĐUNARODNOG POSLOVNOG (PRIVREDNOG) PRAVA

Postoji više vrsta izvora međunarodnog poslovnog prava, kao što su na primer izvori koj potiču iz međunarodnog javnog prava (međunarodno izvori i međunarodno običajno pravo) izvori koji potiču od međunarodnog privatnog prava, izvori koji potiču iz automnog domaćeg zakonodavstva, izvori iz automnog međunarodnog trgovinskog prava kao što su tipski ugovori, običaji i uzanse, opšti uslovi poslovanja, kodifikovana prava.

1) Izvori koji potiču iz međunarodnog javnog prava:

Međunarodni ugovori predstavljaju značajan izvor međunarodnog poslovnog (privrednog) prava. Radi se o dvostranim ili višestranim ugovorima koji se u pravu i nazivaju se konvencijama. Dvostrane konvencije, nazivaju se bilateralnim konvecijama i njih najčešće zaključuju iz oblasti međunarodnog poslovno prava i međunarodnih ekonomskih odnosa, određenih država sa drugom državom i rekulišući međusobno ekonomske i privredne odnose. Za međunarodno poslovno (privredno) pravo značajni su multilateralni ili višestrani sporazumi i konvencije koje zaključuje više država međusobno, kao što je to bio Opšti sporazum o carinama i trgovini (GATT), tj. Sporazum o Svetskoj trgovinskoj organizaciji (STO), kao organizacija koja je formirana umesto GATT-a. Konvencije predstavljaju snažan izvor međunarodnog poslovnog prava i obavezne su za zemlje koje su pristupile i ratifikovale takve međusobne konvencije. Od trenutka ratifikacije ista kovencija predstavlja čak i snažniji izvor prava u odnosu na domaće zakodavstvo i domaće propise. U slučaju sukoba (kolizije), ratifikovane konvencije i domačeg zakona, jaču pravnu snagu ima pravna norma iz međunarodne konvencije, nego pravna norma iz domaćeg zakona. Međunarodno običajno pravu u međunarodnom prometu roba i usluga pojavljuje se običaji, posebno oni koji se primenjuju dugi niz godina. Ovakvi običaji za dugom primenom često se kodifikuju ili prenose u druge izvore prava, na primer, međunarodne konvencije opšte uslove poslovanja. Mogu se pojavljivati običaji i uzanse za poslovanje na određenom tržištu ili u određenoj oblasti, delatnosti, kao na primer, prometni običaji. Prometni običaji se često u međunarodnim trgovinskim odnostima javljaju kao nekodifikovani i nastaju stihijno u svakodnevnoj trgovinskoj praksi.Običaji su posebno značajni kada se radio o distancionim prodajama, isporukama robe, dostavljanja robe, tehničkim rešenjima u transportnim sredstvima pri prevozu robe u međunarodnom transportu. Poslovni običaji imaju znatno širu primenu od prometnih običaja, na primer, poslovni običaji u vezi sa projektovanjem i izgradnjom objekata i dr. Poslovni običaji su opštiji i odnose se na određene grane i privredne oblasti, a promenti običaji na jedno preduzeće. Poslovni običaji predstavljaju određeni opšteprihvaćen način poslovanja pri obavljanju robnog prometa i vršenju usluga sa inostranstvom. Kodifikovana pravila mnogih spoljnotrgoviniskih preduzeća i društava nastala su dugom upotrebom i primenom određenih postupaka i pravila u međunarodnom poslovnim opštenjima. Kada se ti običaji dugim nizom upotrebe prihvate od većine poslovnih subjekata, posebno od ekonomski ”jačih” dolazi do njihove kodifikacije od strane međunarodnih privrednih organizacija. Međunarodna trgovinska komora u Parizu je izvršila kodifikaciju u međunarodnim trgovačkim poslovima međunarodne prodaje sa transportnim klauzulama i preuzimanja rizika, u vezi sa prevozom i oštećenjem robe u toku tog prevoza na jednu od ugovornih strana (prodavca i kupca), poznata kao INCOTERMS.

Opšti pravni principi u međunarodnom pravu predstavljaju značajne izvore međunarodnog poslovnog prava kojima se omogućava u mnogim državama zaštita određenih prava i interesa. Princip uzajamnosti (reciprocetita) omogućava jednoobrazno postupanje u odnosu na svakog

pravnog subjekta u dve različite države, posebno kod primene bilateralnih konvecija. Reciprocitet predstavlja značajan princip međunarodnog poslovnog prava. Po principu reciprociteta, omogućava se konkretnom subjektu da ostvari neko pravo u određenoj državi, ali isto tako, da i subjekt iz te države (koja je takvo pravo dala) ima pravo da u toj državi (čiji subjekt ostvario neko pravo), realizuje takvo ili slično pravo. Bilo bi nepravično da jedan privredni subjekt u međunarodnim poslovnim odnosima ima neko pravo u određenoj zemlji, neku povlasticu, beneficiju i dr., a da drugi subjekt iz te države, ne može da ostvari isto takvo ili slično pravo u toj državi (koja mu je dala pravo). Princip koordinacije tj, snaga u međunarodno poslovnom pravu se pre svega može odnosi na subjekte međunarodnog poslovnog prava, gde isti treba da pri zaključenju i realizaciji međunrodnog poslovnih poslova, putem koordinacije svojih volje ugovoraju međunarodne privredne poslove.

. Ta koordinacija volja često se potiskuje u drugi plan od strane ekonomski “jačih” subjekata koji nameću svoju volju, diktiraju uslove pri zaključenju ugovora i dr.

1) Izvori koji potiču iz međunarodnog privatnog prava

Međunarodno privatno pravo reguliše odnose pravnih i fizičkih lica, kao odnose sa građansko – pravnim stranim elementom, ali i odnose koji se odnose na međunarodno poslovno pravo (na pr. Nacionalnost preduzeća i dr.)

2) Izvori domaćeg prava. Domaće pravo kao i domaće zakonodavstvo stvara određene opšte akte kojima se regulišu određeni ekonomski odnosi sa inostranstvom. Tu se pre svega radi o zakonima, kojima se reguliše spoljnotrgovinsko poslovanje. To su kongetni propisi, imperativne prirode, koji čine ekonomski javni poredak jedne države. Domaći privredni subjekti ne mogu u svom poslovanju sa inostranstvom, zakonitosti pri zaključivanju i realizaciji poslovnih odnosa iz oblasti prometa robe i usluga, pozitivne zakonske propise svoje zemlje. Inostrani privredni subjekti, pored svojih autonomnih propisa, moraju imati u vidu domaće zakonodavstvo naše zemlje, kada su im poslovni partneri naši privredni subjekti. U našem pozitivnom pravu može se istači više zakona, koji su od posebnog značaja za međunarodno poslovanje naših privrednih subjekata ali i stranih privrednih subjekata: Zakon o spoljnotrgovinskom preduzeću, Zakon o deviznom poslovanju, Zakon o preduzećima, Zakon o stranim ulaganjima, Carinski zakon i dr. Za ugovore u međunardonom poslovnom pravu, posebno je u našem pravu značajan Zakon o obligacionim odnosima.Ovaj zakon je osnovni izvor prava za ugovore u poslovnom pravu.

3) Izvori prava koji reglišu međunarodne poslovne operacije. U ove izvore prava mogu se

istaći oni izvori koji regulišu međunarodni robni promet i usluga. Radi se o građanskim i trgovačkim zakonicima ili drugim odgovarajućim izvorima prava koje donosi određena država, nacionalnim propisima javnog prava i sl.

4) Autonomno međunarodno trgovinsko pravo. Pravila autonomnog međunarodnog trgovinskog prava dovode do pravne sigurnosti subjekata koje ista primenjuju u međunarodnim poslovnim odnosima i kao takve predstavljaju vrlo značajan izvor međunarodnog poslovnog prava.

5) Drugi izvori međunarodnog poslovnog prava spadaju i tipski ugovori za razne poslove robnog prometa. Kao izvori međunarodnog poslovnog prava, mogu da posluže i opšti uslovi poslovanja (špediterskih, skladišnih i drugih organizaacija), koji su doneti od strane nacionalnih gradnskih udruženja.
Takođe, značajan izvor su i poslovni i proizvodni standardi.

6) Arbitražna praksa i praksa nacionalnih sudova predstavlja značajan izvor međunarodnog poslovnog prava. Arbitražna praksa usklađuje određeni nesklad koji postoji između pravila nacionalnih zakonodavstava.

3. NAčELA MEđUNARODNOG POSLOVNOG PRAVA

Načelo slobodne trgovina – polazi od toga da je slobodna trgovine u principu bez ikakvih ograničenja i zabrana. Slobodna trgovina označava i slobodno formiranje cena, bez uplitanja sa strane, ograničenja od strane države i sl. U vezi sa ovim

načelom postavljaju se ustanove koje imaju za cilj da se unapredi slobodnu trgovinu ili istu oteža. Trebalo bi istaći monopol, on je kao ustanova, suprotan principu sobodne trgovine. Subjekti koji imaju monopol u sferi proizvodnje, prometa, u dobroj meri ograničavaju slobodnu trgovinu drugim privrednim subjektima. Monopol je ograničenje, a često i isključenje principa slobodne trgovine za neke subjekte, a za druge neograničenu slobodu. Prepebencijalni institut, omogućava površćeni položaj privrednih subjekata država, kada je zainteresovana za uvećanu međunarodnu privrednu saradnju, razmenu sa određenom državom daje domaćim subjektima niz prepebencijala (povlašćene carinske stope, povoljnijeg režima uvoza) kako di unapredila robnu razmenu sa određenim privrednim subjektima iz konkuretne države.

Načelo slobodnog saobraćaja i trgovine – ima za cilj da se sloboda transporta i plovidbe na međunarodnim relacijama odvija slobodno. Međutim, kada se radi o slobodi plovidbe teritorijalnim i unutrašnjim vodama važe drugačija pravila, po osnovu međunrodnim

pravilima. Konvencije o teritorijalnom moru i spoljnom morskom pojasu, istom konvencijom se utvrđuje da države prostiru svoj suverenitet i izvan svog kopnenog prostora i na unutrašnje vode i moski pojas pored obale koji se naziva teritorijalno more.

Sloboda suvozemnim i vazdušnim komunikacijama – na međunarodnom planu predružena je i sloboda suvozemnim (drumski, železnički prevoz) kao i slobodna vazdužna plovidba.

Načelo slobode transfera novca, novčanih vrednosti i dobiti – sloboda transfera novca odnosno dobiti i novčanih vrednosti praati slobodnu trgovinu.

Princip – načelo najpovlašćenije nacije – ovim načelom se podrazumeva unošenje u međunarodni ugovor odredbi da će svaka strana ugovora priznati drugoj strani ugovornim uzansama prava, povlastice i olakšice, koje ona je dala ili će dati trećoj državi.

Vrste i tipovi klauzula najvećeg polvašćenja

- jednostrane i dvostrane klauzule najvećeg povlašćenja – jednostrane bi bile izuzetak , obzirom da se odnose između država zasnivaju se na reciprocitetu. Dvostrane klauzule su pravilo u _____ odnosima jer se zasnivaju na principu uzajamnosti.

- Bezuslovne i uslovne klauzue – kod bezuslovnih klauzula sve pogodnosti, beneficije i povlašćenja koja jedna ugovorna strana je dala ma kojoj trećoj državi, i moraju se bezuslovno priznati drugoj ugovornoj strani. Uslovne klauzule postoji kada strana ugovornica daje određene povlastice trećoj zemlji, pod uslovom da ona ispuni uslovnu klauzulu, bi ona došla u isti položaj sa zemljom koja je dobila određenu povlasticu.

- Ograničeni izuzetci od klauzule navećeg povlašćenja – ugovorne strane dejstvo ugovornih povlastica se mogu ograničiti ili predupeti konkretne izuzetke. Tako se ispoljavaju, kao oblik ograničenja teritorijalna stvarno vremenski institucionalizovana ograničenja. Teritorijalno ograničenje ove klauzule se primenjuje samo na određene zemlje, inače klauzula bi trebalo da ima dejstvo prema svim zemljama ugovornicama, tako što povlastice koje su date državi ugovornici moraju primereno da sve druge države ugovornice. Stvarno ograničenje u primeni ove klauzule najvećeg povlašćenja – isključuju određene prednosti na određena proizvode, a ograničenja mogu biti po listi proizvoda, oslobođenja primene carinskih beneficija. Vremenska ograničenja ogledaju se u tome što se klauzula najpovlašćenije nacije ograničava u ugovoru na određeno vreme. Po institucionalnim ograničenjima porazumeva se određeno isključenje od primene klauzule najpovlašćenije nacije na maloprodajne odnose koji se stvaraju unutar ekonomskih ograničenja države. Izuzetci od klauzule najpovlašćenije nacije navodi se pogranični promet i to: malogranični promet, carniska unija..

Načelo reciprociteta – tj. Uzajamnosti je načelo za maloprodajne odnose. Omogućava uzajamno ponašanje država ugovornica, tako što jedna ugovorna strana daje određene pogodnosti, povlastice, da bi druga ugovorna strana dobila odgovorajuću polasticu ili pogodnost. U praksi se često primenjuje kod međunarodnih trgovinskih ugovora, posebno kad se tiče olakšica pri uvozu i izvozu roba, oslobođenja od plaćanja carina na proizvode…

Minimalni sistem – minimalna pravila su skup pravila tj. Njihov minimum koji određena država mora da obezbedi kao savremena međunarodna država stvarnim privrednim subjektima.

Načelo nacionalnog tretmana - podrazumeva izjednačavanje stranih subjekata sa domaćim privrednim subjektima. Putem ovog načela, strani subjekt ne može imati lošiji pravni tretman od

domaćeg privrednog subjekta. Domaća država obezbeđuje stranim licima ista prava koja imaju i domaća lica.

Prepebencijalni tretman (klauzula povlašćenja položaja) – ovim tretmanom se stvaraju beneficije, pogodnosti, sniženja stopa, oslobađa se plaćanje carine …

Sistem pravičnog tretmana – ili sistemske nediskriminacije tj. Jednakog i pravičnog postupka za sve zemlje i njihove subjekte. Ovim sistemom bi trebalo dovesti sve privredne subjekte u jednake ili približno jednake uslove obavljanja nekih delatnosti u određenim državama.